

ԱՍՈՐԵՐԷՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԻՔԱՅԷԼԻ Ա (ԱՍՈՐԻՈՑ)

—*—

իզնատիոս Գուհիի նշանաւոր ասորագէտն՝ այս վերնագրովն զըր-
ւած յօդուածով մի կը ծանուցանէ՝ մեզի հետեւեալ ուրախալի և
միանգամայն յոյժ հաաքբերական լուրն, այսինքն է, Միքայելի Ա.
սորւոյ ժամանակագրութեան ասորերէն բնագրի գիւտը. զոր կը
փութամք համառօտիւ հաղորդել ազգային բանասիրաց:

Ասորի-յակոբիկեան պատրիարքը Միքայել Ա (մն. 1126, † 1199)
է հեղինակ ժամանակագրութեան միոյ, սկսեալ 'ի ստեղծագործու-
թենէ աշխարհի' մինչև իւր ժամանակ, Բագմապիսի տեսութեամբք
արգելի է գործս, բայց 'ի մասնաւորի' զարդիս անյայտացած¹ հե-
ղինակաց հատուածներ պահպանեալն համար: Մինչև այս վերջին
ժամանակներս՝ կորսուած կը համարուէր նաև այս ժամանակագրու-
թիւնս, թողլով մեզի հայերէն թարգմանութիւնը՝ զոր առաջին ան-
գամ ծանօթացոյց մեզ (Եւրոպացւոց) Դիւրրիէ, իսկ Լանգուայ
յետոյ ուրեմն թարգմանեց 'ի գաղղիարէն և հրատարակեց զայն
հետեւեալ տիտղոսօյ: *Chronique de Michel Le Grand Patriarche
des Syriens Jacobites*, Venise-Paris 1868.

Ուսումնական և ասորի-ուղղափառ եպիսկոպոսն Եղեոիոյ Գերայ.
Եփրեմ Ռաբբուլա Ռիհմանի յետ երկար և անգուլ խուզարկու-
թեանց՝ յալողեցաւ յԱրևելս վերստին ածել 'ի լոյս զհին բնագիրն
ժամանակագրութեան Միքայելի Ասորւոյ. մանաւանդ որ աւելի
գծուարին է, ունել նորա ճիշդ օրինակ մի: Գերայ. Ռիհմանեայ բրած
այս գիւտս արգելի է. որովհետև նախնայէս կը կարծուէր թէ, հա-
յերէն թարգմանութեան մեզի հասուցածը՝ Միքայելի ամբողջ ժա-
մանակագրութիւնն եղած լինի. սակայն Լանգուայ (էջ 11) արդէն
իսկ գիտած էր թէ, վերոյիշեալ թարգմանութեան մէջ, պէտք է որ
մի քանի տեղիք խանգարուած լինէին, իսկ այլք ոմանք՝ 'ի բաց թո-
ղուած: Ասորերէն բնագիրս քաջ կը հաստատէ Լանգուայի դիտու-
թիւթիւնը, Հայերէն թարգմանութիւնն՝ հազիւ կը պարունակէ սկզբ-
բնագիր գործին չորրորդ կամ հինգերորդ մասը. և յաճախ այնպէս
անճիշդ է և խառնակ մինչև անգամ կարէ գիւրաւ ձգել զընթերցո-
ղըս իւր խոշոր վրիպակաց մէջ:

¹ Giornale della Società Asiatica Italiana, vol. III. p. 167. Roma-Firenze-Torino. 1889.

² Տե՛ս Bar-Hebr. Prefaz. al Chron., Land, Iohannes Bisch, տես և Eph. 42. (Ծանօթ. հեղ.):

Այս բանին օրինակ մի տալու համար, կը յիշեցնեմ ժամանակագրութեան այն տեղին՝ յորում կը պատմուի Հրեայ¹ մականունանեալ Պօղոսի հալածանքն ընդդէմ Միաբնակաց, Միքայէլ² ընդօրինակելով յառաջ կը բերէ Յովհաննու Ասիացոյն³ խօսքերը, որոնք հայերէն թարգմանութեան մէջ մուծուած են պարզապէս « Որպէս Յովհաննէս Ասիացի ասէ » բացատրութեամբ. մինչդեռ ասորերէնի մէջ ընդհակառակն մանրամասն կէտեր կը պարունակուին, որ զլսողին նորութիւններ համարելի են. ժամանակագրութիւնն աստ ի մէջ այլոց եպիսկոպոսաց կիլիկիոյ՝ կը յիշէ և զՅուշիոս Էգիացի (αἰγαι, αἰγών), զՊօղոս Եպիփանիացի, Յովհաննէս Ենապօլսեցի, որոնք կիլիկիոյ հանրածանօթ քաղաքներ են, հայերէն թարգմանութիւնը՝ մէջ կը բերէ (176) զՅուշիոս Հագունի զՊօղոս Եքերիոյ և զՍովհաննէս Ենապօլսի. Յետ որոյ հայերէնի մէջ կըսուի. « ՅԱնտիոքայ Ասորոց կոստանդինայ Լուրկինայ եպիսկոպոս », որ անհասկանալի է. մինչդեռ բնագիրն Կոստանդին կը զնէ, և փոխանակ Լուրկինայ՝ Լաւոյիկիա. Մեզ ծանօթ Պետրոս Ապամեւսցոյն համար աւանդածն իսկ կը տարբերի հայերէնէն, որ է այսպէս. « Բաղրա՝ Եւփիմիոյ. Թէոդոս և Ոնեսիմոս Չլմոյ և Ուրեմին »: Ասորերէնը կը յիշատակէ դարձեալ զԹովմաս Յաքոնդ, զՅովհաննէս Տաղմօրցի, Յովհաննէս Ամուրացի, Նոննոս Կիրկեսացի և այլն, որք հայերէնի մէջ զբրուած են. Թովմաս Նարգարայ, Յովաս Թէուրայ, Յովհան Եմինու, Նունա Կրկիսոնի և այլն. կը տեսնուի ուրեմն թէ որքան զգուշութեամբ պէտք է գործածել այս թարգմանութիւնս:

Բարեբաղդապէս ձեռք բերուած ասորի բնագիրն սկզբնաւորութիւնը Լանգուայի 21, 1, 14 էջերուն համապատասխանօղ խօսքերովը կը բացուի, թէպէտև կը պակասի գէթ ինչ մի ՚ի սկզբնաւորութեան անդ, և հաւանօրէն թերթ մի:

Հուսկ ՚ի վերջոյ կը յաւելում այս դիտողութիւնս. Հանգուցեալն վրայթ, որուն յիշատակն այնպէս քաղցր է և պատուական. Syriac Literat. Encycl. Britan. p. 851-852 մէջ հրատարակուած յողուածում կ'ըսէ. « Միքայէլ, կը թուի թէ, նաև եկեղեցական պատմութիւն մի ևս դրած ինի, որ ամբողջապէս կորսուած է. Ապա Բարեբրեոս (Chron. Ecel. I, 589) սորա մասին կը խօսի յիշատակելով ինչ ինչ իւր եկեղեցական պատմութեան մէջ, զոր չէ կարելի գտնել (Միքայէլի) Ժամանակագրութեան մէջ, Բարեբրեոս կը

1. Մականունանալը՝ զԺախտարար հայերէն թարգմանութեան մէջ եղած է « ազգաւ Հրեայ », Յուգայ անունը՝ ազգութեան հետ շփոթելով:

2. Նոյնպէս Կոնստանտին Տէլմահրէ (ann 829) կը յիշէ այս հալածանքս, առնելով անշուշտ ՚ի Յովհ. Ասիացոյ, բայց կարի յոյժ համառօտած: Փաշով Բարեբրեոսի (Chron. Ecel. I, 145) համոզեալ եմ թէ, Միքայէլի Ասորոյ ժամանակագրութեան հետեւած է:

պատմէ անդ զհերժուածս թէոզորոսի միաբնակի ուրումն, որուն պատմութիւնն՝ եղած է ստուգիւ Միքայելի ժամանակագրութեան ասորերէն բնագրի վերջին մասի մէջ. բայց սակայն, հանգոյն շատ մի ուրիշ իրողութեանց¹, դուրս թողուած է հայերէն թարգմանութեան մէջ. Պատճառ. չկայ, որ Միքայէլ՝ բաց 'ի ժամանակագրութեանն' եկեղեցական պատմութիւն մի ևս գրած լինի. կը յուսամք թէ Գեր. Ռիհմանի շուտով պիտի ընծայէ մեզ հրատարակութիւն մի՝ թարգմանութեամբ հանդերձ մեծագանձ ժամանակագրութեանս, զոր ուսումնասէրք՝ նորա շնորհիւ վերստին ստանալու բաղժն ունեցան:

Առ այժմ Գուիդեայ մեզի ընձեռած սոյն համառօտ տեղեկութեամբ բաւական լինելով, կը յուսամ թէ հրատարակութեանն յետոյ դարձեալ առիթ կ'ունենամ, վերոյիշեալ երկասիրութեան մասին ընդարձակ տեղեկութիւններ ևս տալ բաղժատութեամբ հայերէն թարգմանութեան:

Հ. Բ. ՍԱՐԳՍԵԱՆ

«ԵԶՆԿԱՑ ԱՌ ՍՈՒՐԲՆ ՄԱՇՏՈՅ»

Այս վերնագրով հրաշարան հատուած մի գտնելով՝ 'ի մագաղաթեայ Ճառնորն' ի՞նչ 'ի վերայ ամենասուրբ Հաղորդութեանն², կը հրատարակեմք 'ի վայելս և յուսումն մերայնոց:

«Իբրեւ զիւր մարմին և ոչ իբրեւ զմարդոյ ուրուք՝ առանց Աստուծոյ Բանին իմանալ է զմարմինն, որպէս գանդաշէրն Նիստորիոս Եւ ոմանք յարեւելայցն (?) այլ Բանին մարմին և նորին արիւն հեղեայ 'ի փրկութեան աշխարհի. զի մարդոյ մարմին 'ի քստորիւն աշխարհի ոչ կարե յինել, այլ Աստուծոյ մարմին: Նոյնն ին Աստուած և Ռոյի Աստուծոյ արժանի արար լինել մարդ, առանց չըրբելոյ և փոփոխելոյ յիւրմէ աստուածական եռքեկն: Եւ ոչ այլ ուրուք են ծառայական կերպարանքն զոր առ իւր, որպէս զի ոչ այլ ուրուք աներեւոյթ պատկերն Աստուծոյ յորմէ ծնաւ: Եւ է նորին պատկեր կերպարանոց: Եւ ոչ ասի Տէրութեան մարմինն յետ միութեան Աստուածութեան և մարդկութեան անդատին 'ի ծննդնէ և յորովայն՝ մարմին մարդոյ, այլ մարմին Աստուծոյ, զոր առ 'ի մարմնաւորաց. և վասն այնորիկ է քաւութիւն ամենայն աշխարհի»:

Արդ այս պատառիկս թէ ըստ ոսկեղինիկ շարաքանութեան և թէ ըստ խորինաստ վարդապետութեան Եղնկայ Կողբացւոյն արժանի և հարազատ ծնունդ կ'երևի, ըստ իս, և մատնանիշ կը ցուցանէ մեզ նորա ուրիշ անյայտացած երկասիրութիւն մի, որուն կը վերաբերի: Առ այժմ այսչափ:

1. Տէս Լանդուա, 11:

2. Զայս կը յիշատակէ ևս 'ի մատենի իւրում Զեպինակն Հայկ. հին գպրութեանց 42 287: